

СХВАЛЕНО

Засідання педагогічної ради

Протокол №1

від 29.08.2025 р.

Затверджую

Керівник

Леся КІШКО

29.08.2025р.

ОСВІТНЯ ПРОГРАМА

**Опорного Великолюбінського закладу загальної
середньої освіти I-III ступенів
для 5-8 класів**

Великий Любінь- 2025 р.

Загальні положення

Освітня програма Опорного Великолюбінського закладу ЗСО I-III ступенів для 5-6 класів (адаптаційного циклу базової середньої освіти) та 7-8-их класів (циклу базового предметного навчання базової середньої освіти) далі - освітня програма, розроблена на виконання Законів України «Про освіту» та «Про повну загальну середню освіту», відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 № 898., зі змінами, затвердженими постановою Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2022 року № 972, на основі Типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 19.02.2021 № 235. (в редакції наказу Міністерства освіти і науки України 09.08.2024р. №1120), на основі Типової освітньої програми для навчання дітей, які виїхали з України внаслідок повномасштабного вторгнення російської федерації і здобувають освіту одночасно в закладах освіти країни перебування та України. затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 18 серпня 2023 року № 1014 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 07 серпня 2025 року № 1119). Відповідно до Закону України «Про освіту» метою повної загальної середньої освіти є всебічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності. Досягнення цієї мети забезпечується через формування ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності. Для реалізації мети повної загальної середньої освіти, а також належної організації освітнього процесу розроблена і використовується в освітній діяльності ця освітня програма. Під час розроблення освітньої програми враховано гарантовані державою права щодо академічної, організаційної, фінансової і кадрової автономії закладу освіти, а також права педагогічних працівників на академічну свободу.

Освітня програма:

- відповідає структурі Типової освітньої програми та визначеним нею вимогам до осіб, які можуть розпочати навчання за цією освітньою програмою;
- визначає (в обсязі не меншому, ніж встановлено Типовою освітньою програмою) загальний обсяг навчального навантаження на адаптаційному циклі та циклі базового предметного навчання (в годинах), його розподіл між освітніми галузями за роками навчання;
- містить навчальний план, що ґрунтується на типовому навчальному плані Типової освітньої програми і передбачає перерозподіл годин (у визначеному обсязі) між обов'язковими для вивчення навчальними предметами (крім української мови та фізичної культури) певної освітньої галузі, які можуть вивчатися окремо та/або інтегровано з іншими навчальними предметами;
- містить перелік модельних навчальних програм, що використовуються закладом освіти в

освітньому процесі, що мають містити опис результатів навчання учнів з навчальних предметів (інтегрованих курсів) в обсязі не меншому, ніж встановлено відповідними модельними навчальними програмами:
- опис форм організації освітнього процесу та інструментарію оцінювання.

Згідно зі статтею 9 Закону України «Про освіту» освітній процес у закладі здійснюється за інституційною (очною (денною) формою здобуття освіти. Також організована індивідуальна (сімейна) форма здобуття освіти.

Організація інклюзивного навчання здійснюється відповідно до Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти, затвердженого постановою КМУ від 15.09.2021 № 957 (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 483 від 26.04.2022 № 979 від 30.08.2022}, Інклюзивне навчання учнів здійснюється відповідно до цієї Освітньої програми закладу освіти з урахуванням їхніх особливих освітніх потреб та особистісно орієнтованого спрямування освітнього процесу, адаптації та/або модифікації окремих навчальних предметів (інтегрованих курсів) (п. 16 Порядку).

Отже, перелік навчальних предметів та/або інтегрованих курсів і кількість годин на їхнє вивчення є однаковими для усіх дітей класу. Водночас для дитини з ООП педагоги адаптуватимуть або модифікуватимуть окремі навчальні предмети (інтегровані курси) відповідно до рекомендацій Інклюзивно-ресурсного центру, про що зазначено в індивідуальній програмі розвитку дитини. Проведення корекційно-розвиткових занять окреслено у висновках ІРЦ для кожної дитини з ООП та є основним джерелом для провадження освітнього процесу. Навчаючи в освітньому закладі, ми створюємо умови для того, щоб дитина з ООП змогла набути всі життєві компетенції в тому обсязі, в якому вони їй потрібні для її успішного становлення.

Освітній процес у 2025-2026н.р. розпочнеться 1 вересня і триватиме до 30 червня 2026 року.

Навчальні заняття організовуються за семестровою системою:

I семестр- 01.09.2025 – 19.12.2025р.

II семестр – 05.01.2025 – 04.06.2026 р.

Канікули:

Осінні – із 27 жовтня – по 02 листопада 2025р.

Зимові- із 22 грудня – по 04 січня 2026р.

Весняні – із 16 березня - по 22 березня 2026р.

Великодні свята- з 09 квітня –по 13 квітня2026р.

У разі запровадження карантину, погіршення безпекової ситуації в структурі 2025/2026 навчального року за рішенням педагогічної ради можливі зміни.

У 2025/2026 навчальному році в 1-11-их класах передбачено п'ятиденний робочий тиждень, заклад працює в одну зміну.

Заняття розпочинаються о 9-ій годині.

2. Вимоги до осіб, які можуть розпочати навчання за освітньою програмою

Навчання за освітньою програмою можуть розпочинати учні, які на момент зарахування (переведення) до закладу досягли результатів навчання, визначених у Державному стандарті початкової освіти, що підтверджено відповідним документом (свідоцтвом досягнень, свідоцтвом про здобуття початкової освіти).

Визнання результатів навчання здобувачів освіти, які в умовах воєнного стану вимушено виїхали за межі України та повернулися в Україну, здійснюється в порядку, визначеному педагогічною радою закладу освіти, із урахуванням рекомендацій Міністерства освіти і науки України (наказ МОН від 02.08.2024р.№1093). Визнання результатів навчання здобувачів освіти із числа внутрішньо переміщених осіб може бути здійснено на основі довідки або іншого документа, виданого закладом освіти, у якому дитина здобувала освіту за місце тимчасового перебування. У разі відсутності результатів річного оцінювання з будь-яких предметів та/або державної підсумкової атестації за рівень початкової освіти учні повинні пройти відповідне оцінювання упродовж першого семестру навчального року.

Для проведення оцінювання наказом керівника створюється комісія, затверджується її склад (голова та члени комісії), а також графік проведення оцінювання та перелік завдань з навчальних предметів.

Протокол оцінювання рівня навчальних досягнень складається за формою згідно з додатком 2 до Положення про індивідуальну форму здобуття загальної середньої освіти, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України 12.01.2016 N 8 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 10.07.2019 N 955), зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 03.02.2016 за N 184/28314.

Тривалість здобуття повної загальної середньої освіти на кожному її рівні може бути змінена (подовжена або скорочена) залежно від форми здобуття освіти, результатів навчання та/або індивідуальної освітньої траєкторії учня. Тривалість здобуття повної загальної середньої освіти на кожному її рівні особами з особливими освітніми потребами у закладах загальної середньої освіти встановлюється Кабінетом Міністрів України.

3. Загальний обсяг навчального навантаження на адаптаційному циклі та циклі базового предметного навчання базової середньої освіти, його розподіл між освітніми галузями за роками навчання

Загальний обсяг навчального навантаження для учнів 5-6 класів (адаптаційний цикл базової середньої освіти) та 7-8-их класів (циклу базового предметного навчання базової середньої освіти) сформовано на основі додатку 1 до Типової освітньої програми для 5-9 класів закладів

загальної середньої освіти з навчанням українською мовою (таблиця 1). Розподіл навчального навантаження здійснено за освітніми галузями та роками навчання. Рекомендовану, мінімальну та максимальну кількість навчальних годин за освітніми галузями та роками навчання визначено відповідно до базових навчальних планів (додаток 23 Державного стандарту).

Загальний обсяг навчального навантаження для закладів із навчанням українською мовою

Назва освітньої галузі	Кількість годин на тиждень і рік												
	Навчальне навантаження	5 клас			6 клас			7 клас			8 клас		
		мін	макс	різниця по галузі	мін	макс	різниця по галузі	мін	макс	різниця по галузі	мін	макс	різниця по галузі
Мовно-літературна	на тиждень	10	13	3	10	13	3	9	12	3	8	12	4
	на рік	350	455	105	350	455	105	315	420	105	280	420	140
Математична	на тиждень	4	6	2	4	6	2	4	6	2	4	7	3
	на рік	140	210	70	140	210	70	140	210	70	140	245	105
Природнична	на тиждень	1,5	3	1,5	2	5	3	7	9	2	8	10	2
	на рік	52,5	105	52,5	70	175	105	245	315	70	280	350	70
Соціальна та здоров'язберезувальна	на тиждень	1	3	2	1	3	2	1	3	2	1	3	2
	на рік	35	105	70	35	105	70	35	105	70	35	105	70
Громадянська та історична	на тиждень	1	2	1	1,5	3	1,5	1,5	3	1,5	2	3	1
	на рік	35	70	35	52,5	105	52,5	52,5	105	52,5	70	105	35
Технологічна	на тиждень	1	3	2	1	3	2	1	2	1	1	2	1
	на рік	35	105	70	35	105	70	35	70	35	35	70	35

			5			5							
Інформатична	на тиждень	1	2	1	1	2	1	1	2	1	1,5	3	1,5
	на рік	35	70	35	35	70	35	35	70	35	52,5	105	52,5
Мистецька	на тиждень	1	3	2	1	3	2	1	3	2	1	2	1
	на рік	35	105	70	35	105	70	35	105	70	35	70	35
Фізична культура ¹	на тиждень	3	3	0	3	3	0	3	3	0	3	3	0
	на рік	105	105	0	105	105	0	105	105	0	105	105	0
Години навчального навантаження для перерозподілу між освітніми компонентами	на тиждень	7,5			9,5			6,5			6,5		
	на рік	262,5			332,5			227,5			227,5		
Загальнорічна кількість навчальних годин, що фінансуються з бюджету (без урахування поділу на групи)	на тиждень	31			34			35			36		
	на рік	1085			1190			1225			1260		
Гранично допустиме навчальне навантаження	на тиждень	28			31			32			33		
	на рік	980			1085			1120			1155		

4. Начальний план

Перелік та зміст освітніх галузей в 5-8 класах

Робочі навчальні плани для 5-8 класів розроблені на основі Типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 19.02.2021 № 235 (в редакції наказу Міністерства освіти і науки України 09.08.2024р. №1120). Гранично допустиме навчальне навантаження учнів встановлено до вимог чинних нормативних документів, що визначають санітарно-епідеміологічні вимоги до освітнього процесу та закладів освіти усіх форм власності. Години фізичної культури не враховуються при визначенні гранично допустимого навантаження учнів відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 року №1392 «Про затвердження державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти».

У мовно –літературній освітній галузі для 5-8 класів обрано такий варіант поєднання освітніх компонентів:

- українська мова, українська література, зарубіжна література, іноземна мова (англійська), друга іноземна мова (польська)-як вибірковий освітній компонент.

У математичній освітній галузі для 7-8 класів обрано окремі навчальні предмети- алгебра і геометрія.

У природничій освітній галузі для 6-их класів обрано інтегрований курс «Пізнаємо природу» та географію. У 7-8-их класах обрано окремі навчальні предмети- біологія, географія, фізика, хімія.

Освітня галузь «Соціальна і здоров'язбережувальна» у 5-8 класах реалізована викладанням інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут», а у 8-их класах доповнена курсом соціального спрямування «Фінансова грамотність».

Технологічна освітня галузь реалізується через предмет «Технології» (5-8-і класи- по 1 год.).

Мистецька освітня галузь у 5-7 класах реалізується через окремі предмети: музичне мистецтво, образотворче мистецтво (по 1 год.). У 8-му класі- через предмет «Мистецтво».

Громадянська та історична освітня галузь в 5-их класах представлена інтегрованим курсом «Вступ до історії України та громадянської освіти» (1,5 год.) у 6-их класах – інтегрованим курсом Історія України. Всесвітня історія (2 год.), у 7-их класах- окремими предметами – історія України, всесвітня історія. Громадянська освіта (6-7 класи) інтегрована в курс історії України. У 8-их класах громадянська та історична освітня галузь представлена окремими предметами – історія України, всесвітня історія, громадянська освіта

Навчальні предмети та курси інваріантної складової робочого навчального плану 5-8 класів з навчальним навантаженням 0.5 години будуть навчатися протягом одного семестру, а саме:

Навчальні предмети інваріантної складової робочого навчального плану 5-8-их класів з навчальним навантаженням 1,5 години на тиждень розподілені за семестрами так:

5-і класи:

-інформатика (1,5 год.)- I семестр-2 год. на тиждень, II семестр- 1 год.

6-і класи:

-інформатика (1,5 год.) – I семестр – 1 год. на тиждень, II семестр – 2 год.

- історія України. Всесвітня історія – I семестр - 1 год, II семестр- 2 год.

7-і класи:

- зарубіжна література- I семестр- 2 год., II семестр- 1 год.

- англійська мова – I семестр- 3 год., II семестр – 4 год.

- Історія України I семестр – 1 год., II семестр – 2 год.

- інформатика (1,5 год.) – I семестр – 2 год. на тиждень, II семестр – 1 год.

8-і класи:

- англійська мова – I семестр- 3 год., II семестр – 4 год.

- зарубіжна література- I семестр- 2 год., II семестр- 1 год.

- Історія України- I семестр – 2 год., II семестр – 1 год.

- Громадянська освіта – II семестр – 1 год.

Для дітей, що паралельно навчаються очно за кордоном та на індивідуальній (сімейній) формі здобуття освіти в українських школах використовуємо **Українознавчий компонент** — скорочену освітню програму, яка дає змогу зменшити навчальне навантаження для дітей, що паралельно навчаються очно за кордоном та дистанційно в українських школах. У межах українознавчого компонента дитина вивчає українську мову, українську літературу, історію України та географію, а всі інші предмети, які дитина вивчає в іноземній школі, перераховують на основі **розширеної шкали перерахування балів**. Сучасний компетентнісний підхід до визнання результатів навчання дає змогу максимально враховувати знання, вже набуті учнем за кордоном.

-

Навчальний план

для 5-их- 6-их класів Опорного Великолюбінського закладу загальної середньої освіти I-III ступенів на 2025- 2026 н. рік

Освітні галузі	Предмет	Ін-декс галузі	5-А	5-Б	6-А	6-Б	6-В
	Кількість учнів						
Мовно-літературна	Українська мова	МОВ	4	4	4	4	4

	Українська література	МОВ	2	2	2	2	2
	Зарубіжна література	МОВ	2	2	2	2	2
	Англійська мова	МОВ	4	4	4	4	4
	Польська мова (вибірковий осв.компонет)	МОВ	2	2	2	2	2
Математична	Математика	МАО	5	5	5	5	5
Природнича	Пізнаємо природу	ПРО	2	2	2	2	2
	Географія	ПРО			2	2	2
	Фізика						
	Хімія						
Соціальна і здоров'язбережувальна	Здоров'я, безпека та добробут	СЗО	1	1	1	1	1
Громадянська та історична	Вступ до історії України та громадянської освіти	ГПО	1,5	1,5			
	Історія України. Всесвітня історія				2,5	2,5	2,5
Інформатична	Інформатика	ІФО	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5
Технологічна	Технології	ТЕО	1	1	1	1	1
Мистецька	Музичне мистецтво	МИО	1	1	1	1	1
	Образотворче мистецтво	МИО	1	1	1	1	1
Фізична культура	Фізична культура	ФІО	3	3	3	3	3
Усього			31	31	34	34	34
Додаткові години для вивчення предметів освітніх галузей, вибіркового освітнього компонентів, проведення індивідуальних консультацій та групових занять							
Міжгалузеві інтегровані курси			0	0	0	0	0
	Робототехніка		0	0	0	0	0
	STEM		0	0	0	0	0
	Драматургія і театр		0	0	0	0	0
Кількість навчальних годин, що фінансуються з бюджету (без урахування поділу на групи)			31	31	34	34	34
Гранично допустиме тижневе навчальне навантаження на учня			28	28	31'	31	31

Навчальний план

для 7-их-8-их класів Опорного Великолюбінського закладу загальної середньої освіти І-ІІІ ступенів на 2025-2026 н. рік

Освітні галузі	Предмет	Ін-декс галузі	7-А	7-Б		8-А	8-Б	8-В
	Кількість учнів							
	Інваріантна складова							
Мовно-літературна	Українська мова	МОВ	3	3		3	3	3
	Українська література	МОВ	2	2		2	2	2
	Зарубіжна література	МОВ	1,5	1,5		1,5	1,5	1,5
	Англійська мова	МОВ	3,5	3,5		3,5	3,5	3,5
	Польська мова (вибірковий осв. компонент)	МОВ	2	2		2	2	2
Математична	Алгебра	МАО	3	3		3	3	3
	Геометрія	МАО	2	2		2	2	2
Природнича	Пізнаємо природу	ПРО						
	Біологія	ПРО	2	2		2	2	2
	Географія	ПРО	2	2		2	2	2
	Фізика	ПРО	2	2		2	2	2
	Хімія	ПРО	1	1		2	2	2
Соціальна і здоров'язбережувальна	Здоров'я, безпека та добробут	СЗО	1	1		0,5	0,5	0,5
	Підприємництво та фінансова грамотність	СЗО				0,5	0,5	0,5
Громадянська історична та	Історія України	ГЮ	1,5	1,5		1,5	1,5	1,5
	Всесвітня історія	ГЮ	1	1		1	1	1
	Громадянська освіта	ГЮ				0,5	0,5	0,5
Інформатична	Інформатика	ІФО	1,5	1,5		2	2	2
Технологічна	Технології	ТЕО	1	1		1	1	1
Мистецька	Музичне мистецтво	МИО	1	1				
	Образотворче мистецтво	МИО	1	1				
	Мистецтво					1	1	1

Фізична культура	Фізична культура	ФЮ	3	3		3	3	3
Усього			35	35		36	36	36
Додаткові години для вивчення предметів освітніх галузей, вибіркового освітніх компонентів, проведення індивідуальних консультацій та групових занять								
Міжгалузеві інтегровані курси			0	0		0	0	0
	Робототехніка		0	0		0	0	0
	STEM		0	0		0	0	0
	Драматургія і театр		0	0		0	0	0
Кількість навчальних годин, що фінансуються з бюджету (без урахування поділу на групи)			35	35		36	36	36
Гранично допустиме тижневе навчальне навантаження на учня			32	32		33	33	33

Навчальний план
для 5-8 класів Опорного Великолюбінського закладу ЗСО I-III ступенів
(для навчання дітей, які виїхали з України
внаслідок повномасштабного вторгнення
Російської Федерації і здобувають освіту
одночасно в закладах освіти країни
перебування та України)

Навчальний предмет/ інтегрований курс	5 клас	6 клас	7 клас	8 клас	9 клас
Українська мова та література ¹	3	3	3	3	3,5
Історія України й громадянська освіта ²	1	1	1	1	1,5
Географія України	-	-	-	1	0,5
Правознавство	-	-	-	-	0,5
Разом	4	4	4	5	6
Додаткові години на індивідуальні заняття та консультації	2 ³	2 ³	2 ³	2 ³	8 ⁴
Загальна кількість годин на тиждень	6	6	6	7	14

5. Модельні навчальні програми

Модельні навчальні програми - документ, що визначає орієнтовну послідовність

досягнення очікуваних результатів навчання учнів, зміст навчального предмета, інтегрованого курсу та види навчальної діяльності учнів, рекомендований для використання в освітньому процес в порядку, визначеному законодавством. В освітній програмі використані модельні навчальні програми з додатку 5 до Типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти, розроблені для адаптаційного циклу (5-6 класи) та циклу базового предметного навчання рівня базової середньої освіти.

ПЕРЕЛІК МОДЕЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ ДЛЯ 5-8-Х КЛАСІВ У 2025/2026 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

Освітня галузь	Модельна навчальна програма	Назва Автор(и)
<p>Мовно-літературна (українська мова, українська література зарубіжна література)</p>	<p>Модельна навчальна програма «Українська мова. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти. Модельна навчальна програма "Українська мова 7-9 кл. " Модельна навчальна програма «Українська література 5-6 кл» Українська література: Модельна навчальна програма «Українська література. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти</p> <p>Зарубіжна література: Модельна навчальна програма Зарубіжна література. 5-9 класи» для закладів загальної середньої освіти.</p> <p>Модельна навчальна програма «Іноземна мова. 5-9 класи» для закладів загальної середньої освіти.</p> <p>Модельна навчальна програма. Польської мова. 5-9 класи (початок вивчення з 5-го класу)</p>	<p>Заболотний О.В., Заболотний В.В., Лавринчук В.П., Плівачук К.В., Попова Т.Д.</p> <p>Яценко Т.О, Дячок С.О, Тригуб І. А</p> <p>Яценко Т. О., Пахаренко В. І., Слижук О. А., Тригуб І. А.</p> <p>Ніколенко О.М., Ісаєва О.О., Клименко Ж. В., МацевкоБекерська Л. В., Вітко М. І Юлдашева Л. П.</p> <p>Редько В. Г., Шаленко О. П., Сотникова С. І., Коваленко О. Я., Коропецька І. Б</p> <p>Мацькович М.Р</p>
<p>Математична</p>	<p>Модельна навчальна програма «Алгебра. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти</p> <p>Модельна навчальна програма «Алгебра. 7-9 класи» , "Геометрія 7-9 класи" для закладів загальної середньої освіти (автор Істер О.С.)</p>	<p>Автор Істер О. С</p>

Природничча	<p>Фізика: Модельна навчальна програма 7-9 класи.</p> <p>Географія: Модельна навчальна програма «Географія. 6-9 класи» для закладів загальної середньої освіти</p> <p>Хімія: Модельна навчальна програма «Хімія. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти.</p> <p>Пізнаємо природу: Модельна навчальна програма «Пізнаємо природу». 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти</p>	<p>Максимович З.Ю., Білик М.М., Коваль Г.С.</p> <p>Запотоцький С.П., Карпюк Г.І.,Гладковський Р.В.</p> <p>Григорович О. В.</p> <p>Біда Д.Д., Гільберг Т.Г., Колісник Я.І.</p>
Інформатична	<p>Модельна навчальна програма “Інформатика. 5-6 класи”.</p> <p>Модельна навчальна програма “Інформатика. 7-9 класи”.</p> <p>Пасічник О.В., Козак Л.З.</p>	<p>Пасічник О.В., Чернігова Л.А.</p> <p>Пасічник О.В., Козак Л.З.</p>
Історична	<p>«Вступ до історії України та громадянської освіти. 5 клас»</p> <p>Модельна навчальна програма «Історія України. Всесвітня історія. 6 клас»</p> <p>Модельна навчальна програма «Історія України. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти.</p> <p>Модельна навчальна програма «Всесвітня історія. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти.</p> <p>Модельна навчальна програма «Громадянська освіта. 8 клас»</p>	<p>Бурлака О.В., Власова Н.С., Желіба О.В., Майорський В.В.,</p> <p>Піскарьова І.О., Бурлака О.В., Майорський В.В., Мелешенко Т.В., Щупак І.Я.</p> <p>Пометун О. І., Ремех Т. О., Гупан Н. М., Малієнко Ю. Б., Серова Г. В.</p> <p>Пометун О. І., Ремех Т. О., Малієнко Ю. Б., Мороз П. В.</p> <p>Пометун О. І., Ремех Т. О., Серова Г. В.</p>
Соціальна та здоров’язбережувальна	<p>Модельна навчальна програма «Здоров’я, безпека та добробут. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти.</p> <p>Модельна навчальна програма «Здоров’я, безпека та добробут. 7-9 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти</p>	<p>Шиян О. І., Волощенко О. В., Гриньова М. В., Дяків В. Г., Козак О. П., Овчарук О. В., Седоченко А. Б., Сорока І. З., Страшко С.</p> <p>Шиян О. І., Дяків В. Г., Седоченко А. Б., Страшко С. В.</p>
Технологічна	<p>Технології: Модельна навчальна програма</p>	<p>Ходзицька І.Ю., Горобець О.В., Медвідь О.Ю., Пасічна</p>

	«Технології. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти. Модельна навчальна програма «Технології. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти	Т.С, Приходько Ю.М.
Мистецька	Модельна навчальна програма «Мистецтво. 5-6 класи» Модельна навчальна програма «Мистецтво. 7-9 класи»	Автори: Масол Л. М., Просіна О. В. Автори: Гайдамака О.В., Лемешева Н.А.)
Фізична культура		

6. Рекомендовані форми організації освітнього процесу

Освітній процес організований у безпечному освітньому середовищі та здійснюється з урахуванням вікових особливостей, фізичного, психічного та інтелектуального розвитку дітей, їхніх особливих освітніх потреб (стаття 10 Закону України «Про повну загальну середню освіту».

Освітній процес організовується за такими циклами:

- перший цикл базової середньої освіти- адаптаційний (5-6 роки навчання);
- другий цикл базової середньої освіти – базове предметне навчання (7-9 роки навчання).

Режим дня в закладі підпорядкований створенню оптимальних умов для здійснення якісної освітньої діяльності. Розклад уроків складається з урахуванням чергування видів діяльності і раціонального розподілу навчального навантаження. У рамках академічної свободи форми організації освітнього процесу визначаються педагогічною радою та відображаються в освітній програмі. При виборі форм керувались наявністю необхідних ресурсів (матеріально-технічного, кадрового, навчально-методичного, інформаційного забезпечення освітньої діяльності тощо), а також форм здобуття освіти. За потреби можна організувати здобуття освіти за індивідуальною освітньою траєкторією. Індивідуальна освітня траєкторія учня реалізується з урахуванням необхідних для цього ресурсів, наявних у закладу освіти та інших суб'єктів освітньої діяльності, зокрема тих, що забезпечують здобуття освіти за мережевою формою здобуття освіти. Індивідуальна освітня траєкторія учня реалізується на підставі індивідуальної програми розвитку, індивідуального навчального плану (за потреби), розробляється педагогічними працівниками у взаємодії з учнем та/або його батьками, схвалюється педагогічною радою закладу освіти,

затверджується його керівником та підписується батьками. З метою належної організації освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами в закладі сформовані інклюзивні класи.

Основними формами організації освітнього процесу є різні типи уроку:

- ✓ формування компетентностей;
- ✓ розвитку компетентностей;
- ✓ перевірки та/або оцінювання досягнення компетентностей;
- ✓ корекції основних компетентностей;
- ✓ комбінований урок.

Також формами організації освітнього процесу можуть бути екскурсії, віртуальні подорожі, уроки-семінари, конференції, форуми, спектаклі, брифінги, квести, інтерактивні уроки (урок-дискусійна група, уроки з навчанням одних учнів іншими), інтегровані уроки, проблемний урок, відео-уроки тощо. З метою засвоєння нового матеріалу та розвитку компетентностей, крім уроку, проводяться навчально-практичні заняття. Ця форма організації поєднує виконання різних практичних вправ, експериментальних робіт відповідно до змісту окремих предметів, менш регламентована й має акцент на більшій самостійності учнів в експериментальній та практичній діяльності. Досягнуті компетентності учні можуть застосувати на практичних заняттях і заняттях - практикумах. Практичне заняття - це така форма організації, у якій учням надається можливість застосовувати отримані ними знання у практичній діяльності. Експериментальні завдання, передбачені змістом окремих предметів, виконуються на заняттях із практикуму (виконання експериментально-практичних робіт). Оглядова екскурсія припускає цілеспрямоване ознайомлення учнів з об'єктами та спостереження процесів з метою відновити та систематизувати раніше отримані знання. Функцію перевірки та/або оцінювання досягнення компетентностей виконує навчально-практичне заняття. Учні одержують конкретні завдання, з виконання яких звітують перед вчителем. Практичні заняття та заняття практикуму також можуть будуватися з метою реалізації контрольних функцій освітнього процесу. На цих заняттях учні самостійно виготовляють вироби, проводять виміри та звітують за виконану роботу. Можливо проводити заняття в малих групах, бригадах і ланках (у тому числі робота учнів у парах змінного складу) за умови, що окремі учні виконують роботу бригадирів, консультантів, тобто тих, хто навчає малу групу.

Екскурсії в першу чергу покликані показати учням практичне застосування знань, отриманих при вивченні змісту окремих предметів (можливо поєднувати зі збором учнями по ходу екскурсії

матеріалу для виконання визначених завдань). Учні можуть самостійно знімати та монтувати відеофільми (під час відеоуроку) за умови самостійного розроблення сюжету фільму, підбору матеріалу, виконують самостійно розподілені ролі та аналізують виконану роботу. Форми організації освітнього процесу можуть уточнюватись та розширюватись у змісті окремих предметів за умови виконання державних вимог Державного стандарту та окремих предметів протягом навчального року. Вибір форм і методів навчання вчитель визначає самостійно, враховуючи конкретні умови роботи, забезпечуючи водночас досягнення конкретних очікуваних результатів, зазначених у навчальних програмах окремих предметів.

7. Опис інструментарію оцінювання

Оцінювання результатів навчання учнів врегульовано такими документами:

- Закон України «Про повну загальну середню освіту» (стаття 17);
- Рекомендації щодо оцінювання результатів навчання здобувачів освіти відповідно Державного стандарту базової середньої освіти, затверджені 11 наказом МОН України від 02.08.2024 №1093 (чинні для 5-8 кл.)

Відповідно до Закону України «Про загальну середню освіту» оцінювання ґрунтується на принципах дитиноцентризму, об'єктивності, добросовісності, справедливості, неупередженості, систематичності, критеріальності, гнучкості, диференційованості та конфіденційності, а також чіткості, прозорості, відкритості, доброзичливості.

Основними функціями оцінювання є формувальна, діагностувальна, мотиваційно-стимулювальна, розвивальна, коригувальна, прогностична.

Оцінювання навчальних досягнень учнів у 5-8 класах.

Семестрове оцінювання здійснюється за групами результатів навчання, визначених Державним стандартом базової середньої освіти.

Річне оцінювання здійснюють на підставі семестрового за системою оцінювання, а результати такого оцінювання відображають у свідоцтві досягнень, яке видають учневі чи учениці щороку.

Об'єктами оцінювання є результати навчання учнів. Результати навчання - це знання, уміння, навички, ставлення, цінності, набуті в процесі навчання, виховання та розвитку, які можна ідентифікувати, спланувати, виміряти й оцінити та які особа здатна продемонструвати після завершення освітньої програми на кожному рівні загальної середньої освіти.

Основними видами оцінювання результатів навчання учнів є **формувальне оцінювання, підсумкове та державна підсумкова атестація**. Формувальне оцінювання спрямоване на відстеження динаміки навчального поступу учнів, визначення їхніх навчальних потреб і скерування освітнього процесу на підвищення ефективності навчання з урахуванням встановлених результатів навчання.

Підсумкове оцінювання показує результат навчання та розвитку.

Загальні критерії оцінювання визначають загальні підходи до встановлення результатів навчання учнів і слугують основою критеріїв оцінювання за освітніми галузями. Визначені зазначені критерії у додатках 1,2 до наказу Міністерства освіти і науки України від 02.08.24 №1093

Критерії оцінювання дають змогу здійснювати оцінювання результатів навчання у 12 бальній шкалі оцінювання і реалізуються за чотирма рівнями (початковий, середній, достатній, високий). Оцінювання здійснюється за допомогою різних методів, вибір яких зумовлюється особливостями змісту навчального предмета/курсу, його обсягом, рівнем узагальнення, віковими особливостями учнів із застосуванням різних способів і засобів: усного опитування, спостереження, аналіз портфоліо, письмових завдань, практичних завдань, завдань з використанням ІТ, самооцінювання, взаємооцінювання. Частоту та проведення оцінювання, а також види діяльності, результати яких підлягають оцінюванню, визначають педагогічні працівники з урахуванням дидактичної мети, особливостей змісту навчального предмета та з урахуванням етапу опанування програмовим матеріалом.

Під час оцінювання важливо контролювати дотримання здобувачами освіти академічної доброчесності. У разі її порушення учитель може ухвалити рішення не оцінювати результат навчальної діяльності і запропонувати учням повторне проходження оцінювання.

Оцінка є конфіденційною інформацією, доступною лише для учнівства та його батьків.

Підсумкове оцінювання здійснюється періодично. Кількість підсумкових робіт, час їхнього проведення педагоги встановлюють самостійно.

Підсумкове оцінювання за семестр здійснюється за групами результатів навчання. У свідоцтві досягнень виставляють оцінки за групами результатів, а на їх підставі - загальну оцінку за семестр. Оцінка за семестр може бути скоригованою.

Річну оцінку виставляють на підставі загальних оцінок за I і II семестри. Річна оцінка не обов'язково є середнім арифметичним семестрових оцінок. Результати семестрового та річного оцінювання фіксують у класному журналі та у Свідоцтві досягнень.

Державна підсумкова атестація передбачає оцінювання відповідності результатів навчання учнів, які завершили здобуття базової середньої освіти, вимогам Державного стандарту. Особливості проведення, вимоги до змісту та критерії оцінювання державної підсумкової атестації Міністерство освіти і науки України визначає в установленому законодавством порядку. Результати ДПА фіксують у класному журналі та додатку до Свідоцтва про здобуття базової середньої освіти. Оцінювання результатів навчання учнів здійснюється згідно з вимогами до обов'язкових результатів навчання, визначених Державним стандартом на основі компетентнісного підходу.

Підсумкове оцінювання здійснюють з урахуванням Критеріїв оцінювання за освітніми галузями результатів навчання здобувачів освіти відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти, що затверджені наказом МОН від 02.08.2024 № 1093.

Відповідно до Порядку визнання на рівнях повної загальної середньої освіти результатів навчання, здобутих шляхом формальної та/або неформальної освіти у суб'єктів освітньої діяльності, розміщених за кордоном, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від

23 червня 2025 р. [№ 734](#), результати навчання, які особа здобула шляхом формальної освіти в Іноземному закладі освіти, не потребують оцінювання, визнаються та зараховуються закладом освіти України шляхом співвіднесення шкали оцінювання таких результатів навчання із шкалою, визначеною системою оцінювання, затвердженою МОН.

Мовно-літературна галузь (українська мова, українська література, зарубіжна література, інтегрований курс літератур для учнів 5–7 класів) Основними видами оцінювання є формувальне, підсумкове. Завдання для оцінювання добирають так, щоб можна було отримати об'єктивну інформацію про рівень досягнень учнями обов'язкових результатів навчання певної групи результатів (далі – ГР) **мовно-літературної освітньої галузі**, а саме:

- взаємодія з іншими особами усно, сприймання і використання інформації для досягнення життєвих цілей у різних комунікативних ситуаціях (ГР 1)-«Усно взаємодіє»;
- сприймання, аналіз, інтерпретація, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів (зокрема художніх текстах, медіатекстах) та використання її для збагачення власного досвіду (ГР 2)-«Працює з текстом»;
- висловлювання думок, почуттів і ставлень, письмова взаємодія з іншими особами, взаємодія з іншими особами у цифровому середовищі, дотримання норм літературної мови (ГР 3)-«Письмово взаємодіє»;
- дослідження індивідуального мовлення, використання мови для власної мовної творчості, спостереження за мовними та літературними явищами, проведення їх аналізу (ГР 4)- «Досліджує мовлення».

Кількість підсумкових робіт встановлює вчитель / учителька самостійно. Підсумкові роботи можуть охоплювати один, декілька або всі групи результатів мовно-літературної освітньої галузі, визначених у Державному стандарті базової середньої освіти.

Завдання, які дозволяють встановити результати навчання за всіма групами результатів, визначеними в Критеріях оцінювання з **математичної освітньої галузі**

з/п	Групи результатів	Види робіт для оцінювання
1	Опрацьовує проблемні ситуації та створює математичні моделі	Діагностувальні, к/р, тести
2	Розв'язує математичні задачі	Діагностувальні, к/р, тести
3	Критично оцінює результати розв'язання проблемних ситуацій	Діагностувальні, к/р Портфоліо, реферат

Природнича освітня галузь (біологія, хімія, географія, фізика, інтегрований курс природничої галузі «Пізнаємо природу») У шкільній документації (журнали, свідоцтві) фіксуються оцінки з предмета «Географія» та інтегрованого курсу «Пізнаємо природу» за однаковими групами результатів: ГР1. Проводить дослідження природи; ГР2. Здійснює пошук та опрацьовує інформацію; ГР3. Усвідомлює закономірності природи.

На розсуд вчителя при проведенні підсумкових робіт можна використати наведені нижче види навчальної діяльності.

Географія, 6-8 класи, інтегрований курс ПРО «Пізнаємо природу», 5-6 класи НУШ, хімія 7-8 класи, біологія 6 класи НУШ ГР1: практичні роботи, моделювання, дослідження, лабораторні роботи, спостереження та дослідження явищ у природі,

ГР2: тести, інформаційні повідомлення чи проєкти (презентування інформації), написання есе, географічні диктанти, створення лепбуку/буклету до вивчених тем, розроблення «пам'ятки» про явища природи (буклет, постер, флаєр),

ГР3: проєктна діяльність, екскурсії (опис об'єктів під час екскурсії), практичні роботи (розв'язування задач).

ПР (підсумкові роботи) можуть бути виконані за ГР2 та ГР3, або тільки за ГР3, якщо багато робіт є виконано за ГР2.

Оцінювання інтегрованого курсу соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у 5-8 класах проводиться виключно за групами результатів:

Група результатів 1. Безпека. Уникання загроз для життя власного та інших осіб, прийняття рішень з користю для власної та громадської безпеки.

Група результатів 2. Здоров'я. Турбота про особисте здоров'я. Аргументований вибір здорового способу життя.

Група результатів 3. Добробут. Підприємливість та етична поведінка для поліпшення добробуту.

Усі групи результатів перевіряються не менше 1 разу на семестр. Можуть включати уроки узагальнення знань з теми (теми прив'язані до груп результатів), підсумкові роботи, ситуативні завдання, тести, заповнення таблиць, створення пам'яток, рекламних плакатів, відеороликів, робота в команді, аргументоване доведення важливості здоров'я, добробуту та безпеки для соціуму. прогностичну та виховну функції.

Громадянська та історична освітня галузь. Завдання для оцінювання добираються так, щоб можна було отримати об'єктивну інформацію про рівень досягнень учнями обов'язкових результатів навчання певної групи результатів (далі – ГР) освітньої галузі:

Орієнтується в історичному часі та просторі, виявляє взаємозв'язки подій і явищ (ГР1);

Працює з інформацією історичного та суспільствознавчого змісту (ГР2);

Виявляє здатність до співпраці, толерантність, громадянську позицію (ГР3).

Інформатика. Зміст, засоби і методи навчання з інформатики мають бути спрямовані на досягнення визначених ДСБСО обов'язкових результатів навчання, яких учень / учениця має досягнути в процесі навчання, і які підлягають оцінюванню. Основними видами оцінювання є формувальне та підсумкове. Формувальне оцінювання дає змогу вчителю / вчительці зрозуміти, як краще підготувати учнів / учениць до підсумкового оцінювання (семестрового, річного). Підсумкове оцінювання результатів навчання передбачає зіставлення досягнутого з обов'язковими результатами,

визначеними для певного класу згідно з ДСБСО. Семестрове оцінювання передбачає оцінювання груп загальних результатів і загальну оцінку результатів навчання за семестр.

Технології. Ураховуючи специфіку предмета «Технології», під час реалізації навчальних проєктів може виставлятися одна підсумкова оцінка, якщо проєкт короткотривалий (4–6 годин) або кілька, якщо для реалізації проєкту відводиться 6-8 і більше годин (в такому випадку вчитель/вчителька самостійно визначає кількість підсумкових оцінок). При виставленні підсумкової оцінки враховуються всі види навчальної діяльності, що підлягали оцінюванню протягом вивчення тем чи реалізації навчальних проєктів. Підсумкове оцінювання здійснюють із урахуванням Критеріїв оцінювання за освітніми галузями результатів навчання здобувачів освіти відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти (у частині технологічної освітньої галузі), наказ МОН від 02.08.2024 № 1093

«Мистецтво: музичне мистецтво» та «Мистецтво: образотворче мистецтво» Система оцінювання результатів навчання із музичного мистецтва, образотворчого мистецтва, інтегрованого курсу «Мистецтво» ґрунтується на позитивному ставленні до кожного учня. Оцінюванню підлягає не рівень недоліків і прорахунків, а рівень прогресу особистісних досягнень учнів. Критерієм перевірки та оцінювання результатів із мистецької освіти є динаміка особистісного розвитку учня та його ставлення до опанування предмета. Протягом семестру вчитель / вчителька в щоденнику спостереження фіксує рівень навченості учнів з умінь аналізувати прослухані твори, правильно вживати музичну термінологію, складати проєкти та презентувати портфолію. Під час формувального оцінювання можна застосовувати такі характеристики: «має значні успіхи», «демонструє помітний прогрес», «потребує уваги і допомоги» або позначки В (високий рівень), Д (достатній рівень), С (середній рівень), Н (низький рівень). Семестрове оцінювання з мистецтва передбачає оцінювання за групами результатів і загальну оцінку результатів навчання.

Фізична культура. Модельна навчальна програма з фізичної культури містить інваріантний (обов'язковий) та варіативний складники. До інваріантної частини належать модуль «Теоретико-методичні знання та загальна фізична підготовка», тобто підвищення функціональних можливостей організму і забезпечення гармонійного фізичного розвитку, зміст якого реалізується впродовж кожного уроку. Змістове наповнення варіативного складника заклад добирає самостійно із модулів, запропонованих модельною навчальною програмою. Семестрове оцінювання в 5–8 класах здійснюють за результатами контролю груп загальних результатів державного стандарту базової середньої освіти, відображених у Свідоцтві досягнень відповідно до критеріїв оцінювання за освітніми галузями.

Річне оцінювання здійснюють на підставі оцінок за I та II семестри. У процесі навчання об'єктом оцінювання є діяльність учня / учениці для досягнення цілей навчання. Отримані результати тестувань рівня фізичних якостей заносять до персональної порівняльної таблиці чи портфолію учня /

учениці і не можуть застосовуватися для ранжування і порівняння учнів / учениць між собою. Безпосередньо формувальне оцінювання освітніх досягнень учнів 5-х – 8-х класів переважно здійснює вчитель / учителька вербально.

№	Назва	Опис інструмента
1	Аналіз портфоліо	Перевірка рівня навчальних досягнень за допомогою портфоліо учня. Портфоліо - це підібрані учнем роботи із зазначенням дати, призначення яких - розповісти історію учнівських досягнень або поступу. Портфоліо зазвичай містить особисті роздуми учня з поясненнями, чому обрано ту чи ту роботу і як саме вона показує досягнення цілей навчання.
2	Відповідь хором	Учні одночасно усно реагують на певну репліку. Це може бути відповідь на запитання, висловлення згоди чи незгоди із запропонованим твердженням, повторення сказаного вчителем тощо.
3	Візьми і передай	Спільна групова робота, яку використовують, щоб поділитися думками або зібрати інформацію від кожного учасника групи; учні записують відповіді, потім передають вправо, додають власну відповідь на іншому аркуші і продовжують, доки їхній папірець обійде всю групу і знову повернеться до них. Потім обговорюють результати в груп
4	Внутрішнє/зовнішнє коло	Учні стають у два кола, внутрішнє та зовнішнє, обличчям одне до одного. Учні, що стоять навпроти, ставлять одне одному запитання по темі, які вони попередньо написали. Зовнішнє коло рухається і утворюються нові пари. Потім процедура повторюється
5	Газетний заголовок	Вигадайте газетний заголовок, який може бути написаний до теми, яку ми вивчаємо. Передайте основну ідею події
6	Гра в кубик	Покажіть 6 запитань до уроку. Об'єднайте учнів у групи по 4. У кожній групі є один кубик. Кожен кидає кубик

		та відповідає на запитання з відповідним номером. Якщо номер випав більш ніж один раз, учень може доповнити попередню відповідь або кинути кубик ще раз. Відповіді можна записувати
7	Доповни думку	Письмова перевірка розуміння стратегії, коли учні заповнюють пропуски у пропонованому твердженні
8	Есе “хвилинка”	Питання для есе на одну хвилину - це конкретне питання з орієнтацією на очікуваний і результат навчання, на яке можна відповісти за одну-дві хвилини
9	Запис у журналі	Учні записують у свій журнал або зошит розуміння предмету, поняття або те, що вони вивчили на уроці. Вчитель переглядає записи, щоб дізнатися, чи зрозумів учень певну тему, урок, поняття або вивчене
10	Записні книжки учнів	Інструмент для учнів для відстежування навчального поступу: куди я рухаюся? де я зараз? як туди дістатися?
11	Збір ідей	Учитель ставить запитання або дає завдання. Учні самостійно відповідають на аркуші паперу, зазначаючи не менше трьох думок / відповідей / тверджень. Учні, що завершили, встають. Вчитель звертається до певного учня і просить його поділитися записаними ідеями. Учні викреслюють пункти, попередньо озвучені однокласниками і сідають, коли в них а аркушах закінчилися всі записані ідеї, незалежно від того, чи вони були озвучені саме ними. Вчитель продовжує опитувати учнів, доки сядуть усі
12	З-Х-В та ЗХВ+	Учні відповідають групами, в парах або індивідуально на запитання «Що ми вже знаємо?» (З), «Що ми хотіли б дізнатися?» (Х) та «Що вже вивчили за темою?» (В). Плюс (+) просить учнів класу фіксувати отримані знання за допомогою концептуальної карти або наочної схеми, яка відображає ключову інформацію. Потім кожен учень записує короткий підсумок (на один абзац про вивчене)
13	Карта на вихід	Письмові відповіді учнів на запитання на картках. які

		учням роздають наприкінці уроку, після завершення певного виду роботи, теми тощо
14	Концептуальна картка	Будь-яка можлива форма схематичної наочності, яка допомагає учням побачити взаємозв'язки між поняттями за допомогою побудованих схем ключових слів, що позначають такі поняття
15	Лідер за номером	Учні об'єднуються в групи по чотири і кожному члену групи присвоюється номер. Учитель ставить питання / проблему і всі: чотири учні її обговорюють. Вчитель називає номер, відповідний учень у кожній групі відповідає
16	Найзаплутаніший (або найясніший) момент	Це варіант олнохвилинки. Можна лати учням трохи більше часу для відповіді на запитання. Запитайте (в кінці уроку або під час паузи. яка утворилася після пояснення теми: «який найбільші заплутаний момент» сьогоdnішнього заняття?» або «Що вам здалося незрозумілим у понятті?»
17	Перевірка неправильного розуміння	Учитель надає учням поширені або передбачувані помилкові твердження з певної теми, щодо певного принципу або процесу і запитує, чи згодні вони з цим чи ні та чому. учні мають дати аргументовані відповіді. Перевірка неправильного розуміння може також застосовуватися у формі тесту з декількома варіантами відповіді або гри «правильно-неправильно»
18	Перефразування	Учні мають висловити власними словами основну ідею щойно поясненої теми
19	Підбиття підсумків	Форма роздумів одразу після певного виду роботи
20	Підказка за аналогією	Учні мають сформулювати думку на основі підказки-аналогії:(певне поняття. принцип або процес виглядає як _____ тому що _____
21	Підсумок А-Б-В	Кожному учневі в класі присвоюється окрема літера алфавіту, а він обирає слово, яке починається на цю літеру та пов'язане з вивченою темою
22	Підсумок або питання на	Учитель час від часу роздає картки й просить учнів

	картках	писати з обох сторін за такими правилами: (Один бік на підставі вивченого (теми, розділу, опишіть основну велику ідею, яку ви зрозуміли, у формі короткого висновку. (Другий бік запишіть те, що ви ще не повністю зрозуміли у вигляді твердження або запитання
23	Підсумок одним реченням	Учнів просять написати підсумкове речення, яке відповідає на запитання «то», «що», «де», «коли», «чому», «як» щодо певної теми
24	Підсумок одним словом	Учні мають обрати з-поміж наведених варіантів (або запропонувати самостійно слово, яке найкраще підсумовує тему
25	Подумай-запиши обговори в парі-поділися	Учні обдумують відповідь самостійно, записують її, об'єднуються в пари та обговорюють відповідь із партнерами, а потім озвучують її всьому класу
26	Подумай-розкажи в парі	Вчитель ставить учням запитання. Учні самостійно формулюють відповіді протягом визначеного часу, потім повертаються кожен до свого партнера та надають йому відповідь. Вчитель викликає декілька пар на вибір, які озвучують свої відповіді у класі
27	Пригадай-підсумуй-запитай-пов'яжи за 2 хвилини (ППЗП2)	За дві хвилини учні повинні пригадати та назвати у правильному порядку найважливіші ідеї, отримані на попередньому занятті: за дві хвилини підсумувати ці пункти одним реченням, записати одне основне запитання, на яке вони хочуть отримати відповідь та знайти одну прив'язку цього матеріалу до основної теми предмету чи курсу
28	Рішення-рішення	Учитель висловлює певну думку, потім просить учнів зайняти сторону, що відповідає їхній думці з цієї теми і поділитися аргументацією. Учні можуть змінювати сторону після обговорення
29	Самооцінювання	Процес, під час якого учні збирають дані про власне навчання, аналізують що саме відображує їхні успіхи в досягненні навчальних цілей та планують наступні

		кроки
30	Семинар за Сократом	Учні ставлять питання одне одному з певного важливого питання або теми. Питання ініціюють розмову, яка триває як серія відповідей та додаткових запитань
31	Сигнали руками	Учні на прохання вчителя показують визначені сигнали рукою, щоб повідомити про рівень розуміння певного поняття, принципу або процесу: «Розумію _____ і можу пояснити» (наприклад, великий палець вгору «Ще не зовсім розумію. (наприклад, великий палець вниз . «Не _____ впевнений _____ щодо _____ (наприклад, помахати рукою
32	Скажи щось	Учні по черзі обговорюють у групі певний прочитаний розділ або переглянуте відео
33	Сортування слів	Учням дають набір словникових термінів, які вони сортують за заданими або створеними ними категоріями
34	Спінер ідей	Учитель створює спінер, розділений на 4 сектори з написами
		«Спрогнозуй», «Поясни», «Підсумуй», «Оціни». Після пояснення нового матеріалу вчитель крутить спінер та просить учнів відповісти на запитання залежно від місця зупинки спінера. Наприклад, спінер зупиняється на секторі «Підсумуй», тоді вчитель може сказати: «Назви ключові поняття, про які шойно йшлося»
35	Спостереження	Учитель готує протокол спостереження із переліком учнів у класі, де буде зазначено, за якими саме очікуваними результатами він буде спостерігати. рухаючись класом, він спостерігає за учнями, коли вони працюють, і робить необхідні записи та позначки в протоколі спостереження

36	Тестування	<p>За допомогою тестування вчитель перевіряє опанування учнями фактичної інформації, понять. Орієнтовні типи тестових завдань.</p> <p>Декілька правильних варіантів</p> <p>Правильно/Неправильно</p> <p>Коротка відповідь</p> <p>Знайди відповідність</p> <p>Розширена відповідь</p>
37	Трикутна призма (червоний, жовтий, зелений)	<p>Учні дають вчителю зворотний зв'язок, показуючи колір, що відповідає рівню розуміння</p>
38	Усне опитування	<p>Учитель пропонує учням відповісти на запитання, наведені нижче:</p> <p>Чим не схоже на/відрізняється від_____?</p> <p>які характерні риси елементи_____?</p> <p>Як іще можна показати/проілюструвати__?</p> <p>У чому полягає головна ідея, ключова концепція, мораль _____?</p> <p>Як стосується_____?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Які ідеї / деталі можна додати до_____? • Наведіть приклад_____? <p>Що не так з_____?</p> <p>Який висновок ви могли б зробити з__?</p> <ul style="list-style-type: none"> •Які висновки можна зробити з_____? <p>На яке питання ми намагаємося відповісти?Яку проблему ми намагаємося вирішити?</p> <ul style="list-style-type: none"> •Що ви можете сказати про_____? <p>Що може статися, якщо_____?</p> <p>Які критерії можна взяти для оцінки_____?</p> <p>Які докази підтверджують_____?</p> <p>Як ми можемо довести / підтвердити_____?</p> <p>Як це можна розглядати з точки зору_____?</p> <p>Які альтернативи слід розглянути?</p> <p>Який підхід/стратегію ви могли використати для</p>

39	Учнівська конференція	Бесіда з кожним учнем особисто для перевірки рівня розуміння
40	Хрестики-нулики	Набір видів роботи, з яких учні самостійно можуть обирати ті, що можуть продемонструвати їхнє розуміння теми. Набір представлений у вигляді сітки з дев'яти квадратів, схожої на дошку для гри в хрестики-нулики, можна попросити учнів обирати так, щоб зрештою закреслити «три підряд». завдання можуть відрізнятися за змістом, процесом та результатом і можуть бути адаптовані залежно від глибини знань
41	Хто швидше?	Робота в парі - слухач і ведучий. Обидва знають категорію (тему), однак ведучий стоїть спиною до дошки / екрану. З'являються слова на задану тему, слухач дає підказки, а ведучий намагається вгадати слово. Пара, яка завершила першою, встає
42	Швидкий запис	Попросіть учнів відповісти за 2-10 хвилин на відкриті запитання або твердження
43	Шкала Лайкерта	Учитель наводить 3-5 тверджень, які явно не є істинними або помилковими, але дещо спірними. Мета полягає в тому, щоб допомогти учням подумати над текстом, а потім обговорити його з однокласниками. Наприклад, «Герой (ім'я) не повинен був робити (що саме .)» повністю погоджуюся не погоджуюся погоджуюся повністю погоджуюся
44	3-2-1	Учні виконують такі варіанти завдань, визначаючи за прочитаним текстом: три речі, які ви дізналися, два цікаві акти, одне питання, що залишилося;

		три ключові слова, дві відмінності між __, один вплив на __; три важливі акти, дві цікаві ідеї, одне уявлення про себе як учня; три нові терміни, дві нові ідеї, одна річ, яку потрібно обдумати; три питання до тексту (незнайомі слова або незрозумілі ідеї, два прогнози за текстом (що станеться далі, враховуючи вже прочитане), знайдіть один зв'язок у тексті (з тим, що ви вже знали або випробували)
45	Трихвилинна пауза	Трихвилинна пауза дає змогу учням зупинитися, обміркувати певні представлені явища та ідеї, прив'язати їх до вже наявних знань або досвіду та попросити роз'яснень. Я змінив(ла) ставлення до. Я більше дізнався(лася) про... Мене здивувало.. Я почувався(лася)
46	Є питання, в кого є відповідь?	Учитель робить два набори карток. Перший набір має запитання за певним розділом навчання. Другому наборі містяться відповіді. Учитель роздає картки з відповідями учням, а потім він або учень зачитує класу питання на картці. Усі учні перевіряють свої картки з відповідями, щоб знайти правильну

Для визначення рівня досягнення учнями результатів навчання застосовується Орієнтовна рамка оцінювання навчальних досягнень здобувачів базової середньої освіти, навчальні досягнення учнів в якій характеризують за чотирма рівнями: початковий, середній, достатній, високий.

Орієнтовна рамка оцінювання навчальних досягнень здобувачів базової середньої освіти

Рівні Категорії критеріїв	Початковий рівень 1-3 балів	Середній рівень 4-6 балів	Достатній рівень 7-9 балів	Високий рівень 10-12 балів
<i>Планування</i>	Учень/учениця	Учень/учениця	Учень/учениця	Учень/учениця

<p><i>Та здійснення початкового пошуку, аналіз текстової та графічної інформації</i></p>	<p>самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб: планує й здійснює навчальний пошук; опрацьовує текстову та/або графічну інформацію</p>	<p>самостійно або з допомогою Вчителя чи інших осіб: планує й здійснює навчальний пошук; ставить запитання до змісту навчального матеріалу; опрацьовує й інтерпретує текстову та/або графічну інформацію без істотних змістових і логічних неточностей</p>	<p>самостійно або під опосередкованим керівництвом учителя або інших осіб: планує й успішно здійснює навчальний пошук, не обмежуючись навчальним матеріалом; ставить уточнювальні запитання; використовує інформацію з кількох джерел; опрацьовує й Логічно інтерпретує /або графічну інформацію; порівнює інформацію з кількох джерел</p>	<p>самостійно або під опосередкованим керівництвом учителя чи інших осіб: планує й успішно здійснює по навчальний пошук, не обмежуючись навчальним матеріалом; ставить запитання на з'ясування причинно- наслідкових зв'язків; використовує інформацію з різних джерел; опрацьовує й Логічно інтерпретує текстову та/або інформацію; аналізує й порівнює інформацію з різних джерел; критично Оцінює</p>
--	---	--	--	--

				надійність джерела й достовірність інформації
--	--	--	--	--

Орієнтовні вимоги до критеріїв і шкал оцінювання

Інструмент для оцінювання якості критеріїв і шкал оцінювання

Критерії	1-й рівень Незадовільно	2-й рівень Задовільно	3-й рівень Добре	4-й рівень Відмінно
Чіткість і зрозумілість критеріїв	Критерії є незрозумілими, не стосуються змісту навчальної програми або замістом істотно перекривають один одного	Критерії можна зрозуміти, але вони недостатньо чітко розмежовуються між собою або не повністю відповідають змісту навчальної програми та/або виду навчальної діяльності	Критерії загалом є зрозумілими, чітко розмежовуються між собою й загалом відповідають змісту навчальної програми та виду навчальної діяльності	Кожен критерій є виразним і чітко окресленим, повністю відповідає змісту навчальної програми й виду навчальної діяльності
Чіткість розмежування між рівнями досягнень	Неможливо або майже неможливо розрізнити рівні досягнень між собою	Рівні досягнень можна розрізнити між собою, але розмежування недостатньо чітке	Розмежування між рівнями досягнень є очевидним	Кожен рівень досягнень є чітко окресленим і кожен наступний рівень відрізняється від попереднього за чіткими й логічними

				ознаками
Надійність шкали оцінювання	Перехресне оцінювання часто призводить до істотних відмінностей у результатах	Перехресне оцінювання іноді призводить до відмінних результатів	Є загальна узгодженість між результатами при перехресному оцінюванні різниця менше 5-10% або $\frac{1}{2}$ рівня	Результати «перехресного оцінювання є послідовно однаковими
Обізнаність учнів про критерії та шкалу оцінювання	Учні не знають про критерії та шкалу оцінювання	Учні знають про критерії та шкалу оцінювання і мають певне уявлення про очікувані результати їх навчальної діяльності	Критерії та шкала оцінювання відкрито використовуються для презентації завдання й супроводу учнів	Критерії та шкала оцінювання є предметом обговорення й постійного супроводу учнів у процесі навчальної ДІЯЛЬНОСТІ
Підтримка розвитку метакогнітивних навичок учнів	Учні не знають про критерії та шкалу оцінювання і не можуть використовувати її для регулювання власної навчальної діяльності	Учнів повідомлено про критерії та шкалу оцінювання, але під час навчальної діяльності критерії та шкала не перебувають у фокусі уваги	Учні знають про критерії та шкалу оцінювання як про інструмент, що допомагає зрозуміти, чого вони навчаються, що їм вдається добре, а над чим треба попрацювати	Критерії та шкала оцінювання постійно перебувають у фокусі уваги і використовуються як інструмент, що допомагає учням зрозуміти, чого вони навчаються, що їм вдається добре, а над чим треба попрацювати
Участь учнів у розробленні	Учні не беруть участі ні в	Учням пропонують	Учні обговорюють і	Учителі й учні разом

та застосуванні критеріїв і шкали оцінювання	розробленні, ні в застосуванні критеріїв і шкали оцінювання В процесі навчання	готові критерії та шкалу оцінювання для Можливого Самооцінювання процесі навчання	надають пропозиції до проекту критеріїв і шкали, є відповідальними за їхнє застосування для самооцінювання та/або взаємооцінювання в процесі навчання	відповідають за розроблення критеріїв і шкали оцінювання; учні постійно застосовують їх ДЛЯ самооцінювання й взаємооцінювання в процесі навчання навчання
--	--	---	---	---

Шкала оцінювання критеріїв:

0 - 5.0 - потребують доопрацювання

5.5-7.5 - застосовні

8.0 - 10 - добре

10.5 - 12.0 - відмінно

Кожний показник рівня 1 по 0.5 балів, рівня 2 по 1.0 балу, рівня 3 по 1.5 бали, рівня 4 по 2.0 бали.

За кожним критерієм кількість балів визначається лише за одним рівнем.

Очікувані результати навчання здобувачів освіти.

Відповідно до мети та загальних цілей, окреслених у Державному стандарті, визначено завдання, які має реалізувати вчитель вчителька у рамках кожної освітньої галузі.

№ з/п	Ключові компетентності	Компоненти
1	Спілкування державною мовою	Уміння: ставити запитання і розпізнавати проблему; міркувати, робити висновки на основі інформації, поданої в різних формах (у текстовій формі, таблицях, діаграмах, на графіках); розуміти пояснювати і перетворювати тексти задач (усно і письмово), грамотно висловлюватися рідною мовою; доречно та коректно вживати в мовленні термінологію з окремих предметів,

		<p>чітко, лаконічно та зрозуміло формулювати думку, аргументувати, доводити правильність тверджень; уникнення ненормованих іншомовних запозичень у спілкуванні на тематику окремого предмета;</p> <p>поповнювати свій словниковий запас</p> <p>Ставлення: розуміння важливості чітких та лаконічних формулювань.</p> <p>Навчальні ресурси: означення понять, формулювання властивостей, доведення правил, теорем</p>
2	Спілкування іноземними мовами	<p>Уміння: здійснювати спілкування в межах сфер, тем і ситуацій, визначених чинною навчальною програмою; розуміти на слух зміст автентичних текстів; читати і розуміти автентичні тексти різних жанрів і видів із різним рівнем розуміння змісту; здійснювати спілкування у письмовій формі відповідно до поставлених завдань; використовувати у разі потреби невербальні засоби спілкування за умови дефіциту наявних мовних засобів; ефективно взаємодіяти з іншими усно, письмово та за допомогою засобів електронного спілкування.</p> <p>Ставлення: критично оцінювати інформацію та використовувати її для різних потреб; висловлювати свої думки, почуття та ставлення; адекватно використовувати досвід, набутий у вивченні рідної мови та інших навчальних предметів, розглядаючи його як засіб усвідомленого оволодіння іноземною мовою; обирати й застосовувати доцільні комунікативні стратегії відповідно до різних потреб; ефективно користуватися навчальними стратегіями для самостійного вивчення іноземних мов.</p> <p>Навчальні ресурси: підручники, словники, довідкова література, мультимедійні засоби, адаптовані іншомовні тексти</p>
3	Математична компетентність	<p>Уміння: оперувати текстовою та числовою інформацією; встановлювати відношення між реальними об'єктами</p>

		<p>навколишньої дійсності (природними, культурними, технічними тощо); розв'язувати задачі, зокрема практичного змісту; будувати і досліджувати найпростіші математичні моделі реальних об'єктів, процесів і явищ, інтерпретувати та оцінювати результати, прогнозувати в контексті навчальних та практичних задач; використовувати математичні методи у життєвих ситуаціях.</p> <p>Ставлення: усвідомлення значення математики для повноцінного життя в сучасному суспільстві, розвитку технологічного, економічного й оборонного потенціалу держави, успішного вивчення інших предметів.</p> <p>Навчальні ресурси: розв'язування математичних задач, і обов'язково таких, що моделюють реальні життєві ситуації.</p>
4	Основні компетентності у природничих науках і технологіях	<p>Уміння: розпізнавати проблеми, що виникають у довкіллі; будувати та досліджувати природні явища і процеси; послуговуватися технологічними пристроями.</p> <p>Ставлення: усвідомлення важливості природничих наук як універсальної мови науки, техніки та технологій. усвідомлення ролі наукових ідей в сучасних інформаційних технологіях</p> <p>Навчальні ресурси: складання графіків та діаграм, які ілюструють функціональні залежності результатів впливу людської діяльності на природу</p>
5	Інформаційно-цифрова компетентність	<p>Уміння: структурувати дані; діяти за алгоритмом та складати алгоритми; визначати достатність даних для розв'язання задачі; використовувати різні знакові системи; знаходити інформацію та оцінювати її достовірність; доводити істинність тверджень.</p> <p>Ставлення: критичне осмислення інформації та джерел її отримання; усвідомлення важливості інформаційних технологій для ефективного</p>

		розв'язування математичних задач. Навчальні ресурси: візуалізація даних, побудова графіків та діаграм за допомогою програмних засобів
6	Уміння вчитися впродовж життя	Уміння: визначати мету навчальної діяльності, відбирати й застосовувати потрібні знання та способи діяльності для досягнення цієї мети; організувати та планувати свою навчальну діяльність; моделювати власну освітню траєкторію, аналізувати, контролювати, коригувати та оцінювати результати своєї навчальної діяльності; доводити правильність власного судження або визнавати помилковість. Ставлення: усвідомлення власних освітніх потреб та цінності нових знань і вмінь; зацікавленість у пізнанні світу; розуміння важливості вчитися впродовж життя; прагнення до вдосконалення результатів своєї діяльності. Навчальні ресурси: моделювання власної освітньої траєкторії
7	Ініціативність і підприємливість	Уміння: генерувати нові ідеї, вирішувати життєві проблеми, аналізувати, прогнозувати, ухвалювати оптимальні рішення; використовувати критерії раціональності, практичності, ефективності та точності, з метою вибору найкращого рішення; аргументувати та захищати свою позицію, дискутувати; використовувати різні стратегії, шукаючи оптимальних способів розв'язання життєвого завдання. Ставлення: ініціативність, відповідальність, упевненість у собі; переконаність, що успіх команди - це й особистий успіх; позитивне оцінювання та підтримка конструктивних ідей інших. Навчальні ресурси: завдання підприємницького змісту (оптимізаційні задачі)
8	Соціальна і громадянська	Уміння: висловлювати власну думку, слухати і чути

	компетентності	<p>інших, оцінювати аргументи та змінювати думку на основі доказів; аргументувати та відстоювати свою позицію; ухвалювати аргументовані рішення в життєвих ситуаціях; співпрацювати в команді, виділяти та виконувати власну роль в командній роботі; аналізувати власну економічну ситуацію, родинний бюджет;</p> <p>орієнтуватися в широкому колі послуг і товарів на основі чітких критеріїв, робити споживчий вибір, спираючись на різні дані.</p> <p>Ставлення: ощадливість і поміркованість; рівне ставлення до інших незалежно від статків, соціального походження; відповідальність за спільну справу; налаштованість на логічне обґрунтування позиції без передчасного переходу до висновків; повага до прав людини, активна позиція щодо боротьби із дискримінацією</p> <p>Навчальні ресурси: завдання соціального змісту</p>
9	Обізнаність і самовираження у сфері культури	<p>Уміння: грамотно і логічно висловлювати свою думку, аргументувати та вести діалог, враховуючи національні та культурні особливості співрозмовників та дотримуючись етики спілкування і взаємодії; враховувати художньо-естетичну складову при створенні продуктів своєї діяльності (малюнків, текстів, схем тощо).</p> <p>Ставлення: культурна самоідентифікація, повага до культурного розмаїття у глобальному суспільстві; усвідомлення впливу окремого предмета на людську культуру та розвиток суспільства</p> <p>Навчальні ресурси: математичні моделі в різних видах мистецтва.</p>
10	Екологічна грамотність і здорове життя	<p>Уміння: аналізувати і критично оцінювати грамотність і здорове соціально-економічні події в державі на основі ЖИТТЯ різних даних; враховувати</p>

		<p>правові, етичні, екологічні і соціальні наслідки рішень; розпізнавати, як інтерпретації результатів вирішення проблем можуть бути використані для маніпулювання.</p> <p>Ставлення: усвідомлення взаємозв'язку кожного окремого предмета та екології на основі різних даних; ощадне та бережливе відношення до природних ресурсів, чистоти довкілля та дотримання санітарних норм побуту; розгляд порівняльної характеристики щодо вибору здорового способу життя; власна думка та позиція до зловживань алкоголю, нікотину тощо.</p> <p>Навчальні ресурси: навчальні проекти, завдання соціально-економічного, екологічного змісту; задачі, які сприяють усвідомленню цінності здорового способу життя</p>
--	--	---

Такі ключові компетентності, як уміння вчитися, ініціативність підприємливість, екологічна грамотність і здоровий спосіб життя, соціальна та громадянська компетентності формуються засобами усіх предметів. Виокремлення в навчальних програмах таких наскрізних ліній ключових компетентностей як «Екологічна безпека й сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека», «Підприємливість і фінансова грамотність» спрямоване на формування в учнів здатності застосовувати знання й уміння у реальних життєвих ситуаціях. Наскрізні лінії є засобом інтеграції ключових і загальнопредметних компетентностей, окремих предметів предметних циклів. Наскрізні лінії є соціально значимими над предметними темами, які допомагають формуванню в учнів уявлень про суспільство в цілому, розвивають здатність застосовувати отримані знання у різних ситуаціях.

Навчання за наскрізними лініями реалізується насамперед через:

- організацію освітнього середовища зміст та цілі наскрізних тем враховані при формуванні духовного, соціального і фізичного середовища навчання;
- окремі предмети виходячи із наскрізних тем при вивченні предмета проводяться відповідні трактовки, приклади і методи навчання, реалізуються надпредметні, міжкласові та загальношкільні проекти.

Роль окремих предметів при навчанні за наскрізними темами різна залежить від цілей і змісту окремого предмета та від того, наскільки тісно той чи інший предметний цикл пов'язаний із конкретною наскрізною темою;

- предмети за вибором;
- роботу в проєктах;
- позакласну навчальну роботу і роботу гуртків.

Наскрізна лінія	Коротка характеристика
Екологічна безпека й сталий розвиток	<p>Формування в учнів соціальної активності, відповідальності та екологічної свідомості, готовності брати участь у вирішенні питань збереження довкілля і розвитку суспільства, усвідомлення важливості сталого розвитку для майбутніх поколінь.</p> <p>Проблематика наскрізної лінії реалізується через завдання з реальними даними про використання природних ресурсів, їх збереження та примноження. Аналіз цих даних сприяє розвитку бережливого ставлення до навколишнього середовища, екології, формуванню критичного мислення, вміння вирішувати проблеми, критично оцінювати перспективи розвитку Навколишнього середовища і людини. Можливі уроки на відкритому повітрі.</p>

Громадянська відповідальність	<p>Сприятиме формуванню відповідального члена громади суспільства, що розуміє принципи і механізми функціонування суспільства. Ця наскрізна лінія освоюється в основному через колективну діяльність (дослідницькі роботи, роботи в групі, проекти тощо), яка поєднує окремі предмети між собою і розвиває в учнів готовність до співпраці, толерантність щодо різноманітних способів діяльності і думок.</p> <p>Вивчення окремого предмета має викликати в учнів якомога більше позитивних емоцій, а її зміст - бути націленим на виховання порядності, старанності, систематичності, послідовності, посидючості і чесності.</p> <p>Приклад вчителя покликаний зіграти важливу роль у формуванні толерантного ставлення до товаришів, незалежно від рівня навчальних досягнень</p>
Здоров'я і безпека	<p>Завданням наскрізної лінії є становлення учня як емоційно стійкого члена суспільства, здатного вести здоровий спосіб життя і формувати навколо себе безпечне життєве середовище.</p> <p>Реалізується через завдання з реальними даними про безпеку і охорону здоров'я (текстові завдання, пов'язані з середовищем дорожнього руху, рухом пішоходів і транспортних засобів). Варто звернути увагу на проблеми, пов'язані із ризиками для життя і здоров'я. Вирішення проблем, знайдених з «ага-ефектом», пошук оптимальних методів вирішення і розв'язуванням задач тощо, здатні викликати в учнів чимало радісних емоцій.</p>
Підприємливість і фінансова грамотність	<p>Наскрізна лінія націлена на розвиток лідерських ініціатив, здатність успішно діяти в технологічному швидкозмінному середовищі, забезпечення кращого розуміння учнями практичних аспектів фінансових питань (здійснення заощаджень, інвестування, запозичення, страхування, кредитування тощо).</p> <p>Ця наскрізна лінія пов'язана з розв'язуваннями практичних завдань щодо планування господарської діяльності та реальної оцінки власних можливостей, складання сімейного бюджету, формування економного ставлення до природних ресурсів.</p>

